

Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Dilbilim Bölümü

DBB 301 Metindilbilim
Açık Ders Notları

Prof. Dr. Gülsün Leylâ Uzun

○ METİNSELLİK ÖLÇÜTLERİNE GENEL BAKIŞ

Metin merkezli (textzentriert) ölçütler

✓ **Bağlaşıklık** (cohesion; Kohäsion)

Dilbilgisel bağlaşıklık (grammatical cohesion)

Gönderim (reference; Referenz)

Eşgöndermeli gönderim (co-referencial reference; Koreferenz)

İlişkisel gönderim (associated reference)

Metiniçi gönderim (text reference)

Artgönderim (anaphora; Anapher)

Öngönderim (cataphora; Katapher)

Metindışı gönderim (situational reference)

Değiştirim (substitution; Substitution)

Eksilti (Ellipsis)

Bağlaçlı bağlaşıklık (Konjunktionen)

Sözcüksel bağlaşıklık (lexical cohesion; lexikalische Kohäsion)

Gösterim (deixis)

Sözcük tekrarı (word repetition)

Aynı sözcükle

İlişkili sözcüklerle

✓ **Tutarlılık** (coherence; Kohärenz)

Kullanıcı merkezli (verwenderzentriert)

Bilgisellik (informativity; Informativität)

Durumsallık (situationality; Situationalität)

Kabuledilebilirlik (acceptability; Akzeptabilität)

Amaçlılık (intentionality; Intentionalität)

Metinlerarasılık (intertextuality; Intertextualität)

TEMEL KAYNAKLAR

Beaugrande, R. A.de.; W.U. Dressler (1981). *Introduction to Text Linguistics*. Longman: London.

Beaugrande, R. de (1984). *Text Production*. Ablex Publishing Corporation.

Biber, D. (1989). A typology of English texts. *Linguistics*, (27), 3-43.

Bhatia, V. K., (1993). *Analysing genre*. London: Longman.

Brown, G., G. Yule (1983). *Discourse Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.

Van Dijk, T.A. (1972). *Some Aspects of Text Grammars: a Study in Theoretical Linguistics and Poetics*. The Hague: Mouton.

Grabe, W. (1997). *Contrastive rhetoric and text-type research*. : (Eds.) U. Connor;

Kaplan, R. B. (1987). *Cultural thought patterns*. : (Eds.) Connor; R.B.Kaplan. *Writing Across Languages*. USA: Addison-Wesley Publishing, 9-21.

Halliday, M. A. K. (1978). *Language as a Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. London: Edward Arnold.

Halliday, M. A. K., R. Hasan (1976). *Cohesion in English*. London: Longman.

Lyons, J. (1977). *Semantics I and II*. Essex: Longman. Renkema, J. (1993). *Discourse Studies. An Introductory Textbook*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Ruhi, Ş., (1996). Söylem ve birey. : (Haz.) A. Kocaman, Söylem Üzerine. Ankara: Hitit Yayınevi, 17-37.

Saukkonen, P. (1983). What are the main semantic pragmatic features of stylistic text types?. : Proceedings of the XIII th International Congress of Linguists (Tokyo 1982) Tokyo: The Hagu.

Schiffrin, D. (1994). Approaches to Discourse. Oxford: Blackwell.

Smith, E. L. (1985). Text type and discourse framework : Text 5 (3), 229-247.

Swales, J. (1990). Genre Analysis: English in Academic and Research Settings. Cambridge: CUP.

Uzun, G. Leyla (2011). Metindilbilim. A. S. Özsoy ve Z. Erk Emeksiz (Hazl.) Genel DilbilimII (152-180). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yay.

Werlich, E. (1982). A Text Grammar of English. Heildelberg: Quelle and Meyer.

Örnek Metinler

"Çok defa bir tramvay durağında veya bir dört yol ağzında cigaramı yakmaya çalışır ve bir insanın gözükmelerini beklerken o sevgisiz insanlarla karşılaştım. Hepsinin yüzü asıktı. Gelen tramvaylara saldırırlar, insanları iterler, küfürler savururlardı. Arabalar gelip geçer, otomobiller feryadı basar, insanlar konuşurken ben bu dudakları gülümseme bilmeyen, hayalleri ışık görmemiş, hatıralarında aydınlık bir yüz, dağınık bir saç bulunmayan sevgisiz insanları düşünürdüm. Bazen elleri cebinde, şapkasız yüzünün hatlarında bir ferahlık okunan sevimli birisiyle göz göze gelirdim. İki âşına gibi bakışırdık. Onu sanki yıllardır tanırdım. Sonra biri omzuma çarpardı, aldırmazdım. Sevgiyle doluydum. Dünyada benim gibi olanlar da vardı. Ve bunlar yeryüzünü daha güzel yapacak insanlardı. Bir insanı seven, onun gülüşü, ağlayışı, adım atışı ile ilgilenen yeryüzü sakinleri, bu dünyanın daha iyi olmasını isterlerdi."

(Oktay Akbal, Sevgisiz İnsanlar'dan)

"Ahmet efendi işini titizlikle yürütür, dükkânını temiz tutardı. Dükkânında her şeyin bir yeri vardı. Bir gün acele bir alışveriş anında titrek parmaklarıyla toz şeker tartıyordu. Biraz ekliyor, terazisinin dengesi bozulunca azıcık çıkarıyor, yine denk getiremeyince biraz daha katmaya özen gösteriyordu. "Oluversin canım", dedim. "Ne titizleniyorsun?" Gözlüklerinin üstüne kalkan kaşlarıyla şaşarak baktı: "Ama fazla veren eksik de verir." dedi."

"Vapur Doğu Akdeniz limanlarından birine yaklaştığı zaman ortalık kararmaya başlamıştı. Güneşin biraz evvel battığı, denizle bulutların birbirine karıştığı yerde katmer katmer turuncu yığınlar, bunun karşısında, Torosların üzerinde ise, karlı tepeleri saran al al tüller vardı. Vapur kısa, kalın bir şeydi. Arkası pek suya batmış, burnu pek havaya kalkmış gibi yürüyordu. Ellibeş yaşındaki makine, kendisiyle aynı yaşta olan tekneyi, sıtmaya tutulmuş gibi zangır zangır titretiyordu.

Yarım asırdan beri fırçalanıp silinmekten yarı yarıya incelmış ve aralarındaki zifti dökülmüş olan güverte tahtaları, sıcakta yan yatıp hızlı hızlı soluk alan sıska bir köpeğin kaburgaları gibi, kımıldayıp duruyordu.

Bir saatten beri dümen vardiyası tutan vinççi İsmail, bacakları bir arşın kadar ayrı, çıplak ayakla deve tabanı gibi sımsıkı güverteye, elleri dümene, gözleri limana yapışmış hiç kımıldamadan duruyordu."

(Sabahattin Ali , Portakal'dan)

AYŞE'NİN YAZGISI

"Anası, Antikacıların evini oğmak için gittikten sonra yalnız kalan Ayşe bahçedeki çıkıklı kuyudan çektiği suyu sabahtan beri ocağın üstünde duran kazana döktü ve patiska entarisinin eteklerini kuşağına sıkıştırıp çömeldi; sepetteki çamaşırları çitilemeye başladı.

Ana kız "Ahdinin köşkü" denilen bu yıkık, korkunç, yalnız kovukta bekçi gibi oturuyorlardı. Bundan kırk sene önce, kimbilir nasıl bir eğlence fikrine hizmet için yapılmış, fakat o zamandan beri kullanılmayan bu ev, yıkık duvarları, çökmüş çatısı, dökülmüş kafesleri, her taraftan ayrılmış sıvalarıyla eski bir mezar gibi ölümü düşündüren bir hal almıştı. Onda her ilişen bakışı korkutan bir renk, her geçene: "Siz de herkes de benim gibi olacaksınız, yıkık duvarlar kirli yosunlu, iğri bir taş; üzerinde eşinen bir iki köpek, o kadar!" diyen bir ses vardı. Her yönünden deve dikenleri fırlamış olan bahçesinde, hep açık kapısından mahzen gibi karanlık bir oyuk içinde tavan tahtaları seçilen ahırında, samanlı gübreler yığılmıştı; üzerinde bir sürü tavuk sürekli eşiniyordu. Kuyunun yanındaki incir ağaçları bu yıkıntının eksikliğini tamamlıyor, her yıl daha fazla kuvvetlenerek nankör dallarıyla eve yaslanıyordu.

Uzakta, bir yönde denize doğru çoğu zaman sisler, buğular içinde kalan şehir görünüyor, geniş bir çiftlik arazisi olan öbür yönünde, ilerideki dağlara kadar ise bir ağıl bile göze çarpmıyordu. Ayşe'nin Önündeki leğenden sabun köpükleri taşıyor, bembeyaz buruşuklarla büzülmüş olan ellerinin her hareketinde saçlarına, bacaklarına, arasına gözlerine fırlıyordu. Kazandaki su kaynadıkça kireç gibi bir renk alıyor, içindeki baloncuklar irileşerek şişiyordu. Dışarıda sıcak bir güneş iki gün önceki yağmurların nemini bu süprüntülükten çekiyordu."

(Refik Halid Karay, Ayşe'nin Yazgısı'ndan)